

PHÁT HUY TÍNH TÍCH CỰC TỰ HỌC CỦA HỌC VIÊN TRONG ĐÀO TẠO TỪ XA

Trình Thanh Hà
Viện Đại học Mở Hà Nội

Hoạt động tự học (HĐTH) là quá trình nhận thức tự giác, tích cực, độc lập chiếm lĩnh tri thức, hình thành kỹ năng, kỹ xảo của chính bản thân người học. Trong quá trình dạy học, học viên có thể tiến hành tự học để chiếm lĩnh tri thức, kỹ năng dưới nhiều hình thức và mức độ khác nhau:

Hình thức và mức độ thứ nhất: HĐTH của học viên diễn ra dưới sự điều khiển trực tiếp của giáo viên và các phương tiện kỹ thuật trên lớp. Để việc học tập có kết quả, người học phải huy động các năng lực, các phẩm chất như khả năng chú ý, óc phân tích, năng lực khái quát hoá, hệ thống hoá... để tiếp thu tri thức khoa học, kỹ năng, kỹ xảo mà người dạy đã định hướng.

Hình thức và mức độ thứ hai: HĐTH của học viên diễn ra ngoài giờ chính khoá trên lớp, có sự điều khiển gián tiếp của giáo viên. Học viên phải tự sắp xếp thời gian và điều kiện vật chất để tự ôn tập, tự củng cố, tự đào sâu những tri thức hoặc tự hình thành kỹ năng, kỹ xảo của các lĩnh vực nào đó theo những yêu cầu trong chương trình đào tạo của nhà trường.

Hình thức và mức độ thứ ba: HĐTH của học viên diễn ra ở mức cao, không có sự hướng dẫn trực tiếp hay gián tiếp của giáo viên. Người học tự tìm ra tri thức để thoả mãn hiểu biết của mình bằng cách tự tìm tài liệu, tự rút kinh nghiệm, tự tư duy, tự đánh giá.

Rõ ràng, HĐTH của học viên có phạm vi rất rộng. Từ những HĐTH khi có thầy (giáo viên), có sự điều khiển trực tiếp của thầy trong giờ lên lớp, cho đến những hoạt động tự học khi không có thầy (HĐTH ngoài giờ lên lớp), và những HĐTH ngoài nhà trường (trong thực tiễn)... Xét về mặt khách quan, mức độ khó khăn của người học tăng dần từ hình thức thứ nhất đến hình thức thứ ba.

Hình thức và mức độ tự học thứ nhất thường có ở loại hình đào tạo chính quy, tại chức hay chuyên tu. Hình thức và mức độ tự học thứ hai và ba khó hơn và thường có ở loại hình đào tạo từ xa (ĐTTX). ĐTTX là một quá trình dạy học, trong đó phần lớn có sự gián cách giữa người dạy và người học về mặt không gian và thời gian. Người học theo hình thức ĐTTX chủ yếu là tự học qua tài liệu, phương tiện như

giáo trình, băng hình, băng tiếng, đĩa CD-ROM, phần mềm vi tính, bằng việc sử dụng các phương tiện nghe nhìn cá nhân, phát thanh, truyền hình, các tổ hợp truyền thông đa phương tiện, mạng Internet dưới sự tổ chức trợ giúp của nhà trường. Thực chất của ĐTTX là một quá trình *tự học, tự nghiên cứu, tự khám phá* của người học có sự hỗ trợ đặc lực của các tài liệu, các phương tiện tin học truyền thông và sự hướng dẫn giải đáp của giảng viên. Do đó, thành công trong học tập từ xa không chỉ do thầy giỏi, tài liệu học tập tốt, các phương tiện tin học và truyền thông đầy đủ mà còn phụ thuộc vào *tính tích cực tự học* của học viên.

Tuy nhiên, do ĐTTX có một số khó khăn đặc thù nên chưa phát huy được tính tích cực tự học của học viên một cách đúng mức. Kết quả điều tra, khảo sát học viên đang theo học các lớp đại học từ xa tại một số trung tâm ĐTTX ở địa phương cho thấy, số học viên hệ ĐTTX đạt kết quả học tập loại khá giỏi chưa nhiều. Có nhiều học viên chưa nhận thức đầy đủ về vai trò quan trọng của tự học trong ĐTTX. Việc đánh giá kết quả học tập của học viên còn bộc lộ tâm lý châm chước, chiếu cố của giảng viên, cho nên học viên chưa thực sự chủ động tự giác thực hiện các nhiệm vụ tự học. Họ có thái độ trông chờ, ỷ lại vào giảng viên; đối phó với các kỳ thi cử. Có không ít những học viên tỏ ra lúng túng trong việc sử dụng các kỹ năng tự học như: kỹ năng ghi chép, kỹ năng đọc sách, kỹ năng tự nghiên cứu và hệ thống hóa bài học. Đa số học viên chưa nắm vững và thực hiện thường xuyên các kỹ năng này. Phần hướng dẫn tự học của các giáo trình còn sơ sài, ít tác dụng hướng dẫn. Phương pháp dạy học của một số giảng viên chậm được cải tiến, chưa phù hợp với ĐTTX, chưa kích thích được tính tích cực tự học của học viên. Một số trung tâm ĐTTX địa phương chưa được trang bị đầy đủ thiết bị dạy học từ xa hiện đại, còn thiếu tủ sách tham khảo hoặc thư viện. Vì vậy, đã có nhiều học viên nản chí, bỏ dở khoá học. Có khá đông học viên thi trượt, thi lại. Chỉ có khoảng 40% học viên giành được bằng tốt nghiệp so với tổng số nhập học ban đầu.

Từ thực trạng trên chúng tôi cho rằng, khắc phục khó khăn của ĐTTX, phát huy tính tích cực tự học của học viên, tạo ra tâm thế và thói quen tự học cho học viên là việc làm cấp thiết hiện nay.

Để phát huy được tính tích cực, tự giác của học viên trong các HĐTH, trong việc học thường xuyên, học suốt đời, theo chúng tôi cần thực hiện tốt một số biện pháp sau đây:

1. Nâng cao nhận thức về tầm quan trọng của HĐTH trong ĐTTX

Nhận thức đúng dẫn đến hành động đúng. Hành động là kết quả của nhận thức. Người học chỉ có thể tiến hành tự học một cách tự giác khi hiểu được tầm quan trọng của việc tự học.

Tổ chức tuyên truyền rộng rãi cho người dân nhận thấy được tính ưu việt của phương thức ĐTTX như: chi phí thấp, không bị bắt buộc đến lớp thường xuyên, chỉ xét tuyển, không thi tuyển đầu vào v.v... Đồng thời, người theo học hệ ĐTTX phải nhận thức được rằng bản chất của ĐTTX là quá trình tự học, đòi hỏi người học phải có động cơ học tập đúng đắn, có ý chí, nghị lực khắc phục mọi khó khăn, như vậy mới có thể hoàn thành được chương trình đào tạo có chất lượng.

Bộ Giáo dục - Đào tạo cần phổ biến rộng rãi và thường xuyên đến từng học viên trong quá trình theo học hệ ĐTTX các qui chế về và các qui định về ĐTTX, để cho mỗi học viên ý thức được vai trò quan trọng của HĐTH, dẫn đến tự giác tự học và nâng cao kết quả học tập cho bản thân.

2. Tăng cường quản lý hoạt động hướng dẫn giải đáp định kỳ của giảng viên ở các trung tâm ĐTTX ở địa phương

Hoạt động hướng dẫn, giải đáp định kỳ ở các trung tâm ĐTTX địa phương đòi hỏi giảng viên phải đổi mới phương pháp giảng dạy theo hướng tích cực hoá HĐTH của học viên (dạy - tự học), sao cho học viên hứng thú, tự tin, kiên trì theo học các lớp đào tạo cử nhân trong một thời gian dài. Phải có cách hướng dẫn tự học cho học viên làm sao dần dần đạt đến mức việc hướng dẫn tự học tự phủ định. Vì vậy, nhà trường cần có chiến lược đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ giáo viên tham gia dạy học từ xa, đề ra các tiêu chí cụ thể để thực hiện kiểm tra và đánh giá chất lượng giảng dạy hệ từ xa.

3. Tăng cường bồi dưỡng kỹ năng tự học cho mỗi học viên

Kỹ năng tự học có thể hiểu là phương thức hoạt động trên cơ sở lựa chọn và vận dụng những tri thức, kinh nghiệm để thực hiện có kết quả mục tiêu học tập đã đặt ra phù hợp với điều kiện cho phép.

Nắm vững kỹ năng tự học giúp học viên tự nâng cao trình độ nhằm đáp ứng được yêu cầu của chương trình ĐTTX cũng như vận dụng có hiệu quả vào cuộc sống thực tiễn.

Để tăng cường bồi dưỡng kỹ năng tự học cho học viên hệ ĐTTX, nhà trường cần tổ chức biên soạn tài liệu hướng dẫn tự học, sản xuất và cung cấp rộng rãi các loại băng hình, phần mềm dạy học, sản xuất nhiều hơn nữa các chương trình dạy trên truyền hình, sóng phát thanh với nội dung phong phú hỗ trợ tích cực cho HĐTH của học viên.

4. Tăng cường đầu tư cơ sở vật chất cho ĐTTX

Quản lý ĐTTX là một nhiệm vụ khó khăn phức tạp hơn nhiều so với các loại hình đào tạo khác. Một trong những khó khăn phức tạp đó là sự khác nhau về địa bàn cư trú, học viên không ở trong cùng một ký túc xá, hay trong một khu vực dân cư nhất định mà ở rải rác trên địa bàn rộng lớn (thành thị: 64.48%; đồng bằng: 28.11%; vùng sâu, xa: 7.39%). Sự hạn chế về thời gian học tập trung trên lớp nơi có thầy, có bạn bên cạnh (tối đa chỉ bằng 30% tổng số giờ kế hoạch toàn khoá học viên có cơ hội giao tiếp), cơ hội trao đổi bài vở cũng rất ít. Vì vậy, tăng cường đầu tư trang thiết bị dạy học từ xa hiện đại là một việc làm hết sức cần thiết, giúp cho học viên hứng thú, tự tin trong quá trình tự học các chương trình ĐTTX.

5. Đổi mới cơ chế chính sách hỗ trợ ĐTTX

ĐTTX giúp khơi ra nguồn lực về “tự giáo dục, tự học, tự nghiên cứu” của người học. ĐTTX được coi là xu hướng phát triển của giáo dục đào tạo trong xã hội hiện đại, là giải pháp cơ bản để xã hội hoá giáo dục theo tư tưởng Đại hội lần thứ IX

của Đảng Cộng Sản Việt Nam. ĐTTX tuy mới được áp dụng ở nước ta, nhưng đã góp phần to lớn đáp ứng nhu cầu học tập đa dạng của xã hội. Chỉ tính riêng từ năm 1995 đến năm 2003, Viện Đại học Mở Hà Nội đã thu hút được 30.828 người ở khắp mọi miền đất nước đăng ký theo học các lớp ĐTTX. Điều này chứng tỏ truyền thống hiếu học tiềm tàng trong nhân dân ta, nhờ đó đã khơi dậy được ĐTTX. Tuy nhiên, việc chi phí học tập của học viên cho loại hình đào tạo này thấp hơn so với các loại hình đào tạo khác, nhưng nó lại đòi hỏi nhà trường cần có sự đầu tư ban đầu rất lớn. Đây là một khó khăn lớn cho phát triển ĐTTX. Do vậy, Nhà nước nên có chính sách ưu tiên hỗ trợ vốn đầu tư xây dựng cơ sở vật chất ban đầu cho ĐTTX.

Như vậy, phát huy tính tích cực tự học của học viên trong ĐTTX là tạo đà cho học viên học thường xuyên, học suốt đời, học trong lúc có thầy và không có thầy. Phát huy cao độ tính độc lập tự chủ, tự lực của cá nhân trong học tập đòi hỏi cá nhân phải tự quản lý và bố trí học tập vào những thời điểm thích hợp. ĐTTX chỉ có thể có hiệu quả khi phát huy được tính tích cực tự học của học viên trong quản lý và đào tạo.

Tài liệu tham khảo

1. Phạm Minh Hạc. *Giáo dục Việt Nam trước ngưỡng cửa thế kỷ XXI*. NXB Chính trị Quốc gia, 1999.
2. Nguyễn Cảnh Toàn. *Tuyển tập tác phẩm*, Tập 2. Trường ĐHSP Hà Nội, 1994.
3. *Giáo trình quản lý giáo dục và đào tạo*. Trường Cán bộ quản lý giáo dục đào tạo, 2002.
4. Lê Văn Thanh. *Điều tra học viên đang học và học viên đã tốt nghiệp ở 18 trung tâm ĐTTX của Viện Đại học Mở Hà Nội tại các địa phương*. Đề tài cấp Viện, 2003.
5. Nguyễn Cảnh Toàn (chủ biên). *Biển học vô bờ*. NXB Thanh niên, 2003.
6. Trịnh Quang Từ. *Phương pháp tự học*. NXB TP. Hồ Chí Minh, 1996.
7. Phạm Việt Vương. *Giáo dục học đại cương*. NXB Đại học Quốc Gia Hà Nội, 1996.
8. Nguyễn Quang Uẩn - Trần Hữu Luyện - Trần Quốc Thành. *Tâm lý học quản lý*. NXB Giáo dục, 1997.
9. *Learning: The Treasure within*. J. Delors, UNESCO, Paris, 1996.